

СУДАЛГААНЫ АРГА ЗҮЙ, НЭР ТОМЪЁО**А.Жамбал**ШУА, Философи, Эрхийн Хүрээлэн
Эрдэм шинжилгээний ажилтан

Түлхүүр үг: Ангилал, арга зүй, америкжилт, түүхийн үүднээс тайлбарлахуй, гэрээний онол

Ангилал

(Classification-классификация- латин хэлний classis- анги, бүлэг, ай, facio- хийх, дэлгэж тавих, хуваарилах гэсэн үгний нийлбэр бүхий анги, бүлэг болгох, ангилах, ангилж хуваарилах гэсэн утгатай нэр томъёо)- судалгааны объектын нэгдмэл системийг бүрдүүлсэн юмс үзэгдлүүдийг тэдгээрийн адил төстэй чанар, шинж тэмдэгээр нь бүлэгт хувааж ангилах замаар тухайн бүхэл объектын тухай мэдлэгийг системчлэн нэгтгэх зорилгоор хэрэглэдэг шинжлэх ухааны арга зүйн чанартай танин мэдэхүйн логик үйлдэл болно. Ангилал нь танин мэдэхүйд дараах үндсэн хоёр зорилтыг хэрэгжүүлэх үүрэг зориулалттай. Нэгд, хоорондоо ерөнхийдөө төстэй, нийтлэг шинжтэй боловч тодорхой байдлаараа ялгаа онцлогтой юмс үзэгдлүүдийг гол бус, аль нэг тохиолдлын төсөөтэй шинжээр нь, гаднаас нь ажиглаж үзэхэд хялбар ялгагдах тохиромжтой шинж тэмдэгээр нь бүлэглэн ангилаж системчлэх, хоёрт, судалгааны бүхэл, цогц объектыг бүрдүүлсэн олон янзын юмс үзэгдэлүүдийг мөн чанарлаг, гол шинжүүдийн нь адил төсөөтэй болон ялгаа онцлогтой талаар нь ангилж системчлэх замаар уг бүхэл объектын тухай бүрэн бөгөөд үнэн зөв мэдээлэлд үндэслэсэн шинжлэх ухааны ойлголтыг бий болгох явдал юм. Ангилалыг эдгээр үүрэг зорилгоор нь зохиомол ба зүй ёсны гэсэн хоёр хэсэгт хуваадаг. Зохиомол ангилал нь дээр дурдсан эхний зорилтыг хэрэгжүүлэхэд хэрэглэгддэг бөгөөд багагүй тохиолдолд прагматик зориулалттай байдаг. Түүний энгийн жишээ бол номын санд номын каталогийг цагаан толгойн үсгийн дэс дараагаар үйлдэж ангилах явдал юм. Зохиомол ангилал нийгмийн практик, байгаль, нийгмийн шинжлэх ухаанд зохих хэмжээний судалгаа, танин мэдэхүйн ач холбогдолтой болно.

Зүй ёсны ангилал шинжлэх ухааны танин мэдэхүйд арга зүйн болон судалгааны аргын хувьд чухал үүрэгтэй. Эл ангилал судалгааны объектыг бүрдүүлсэн олон янзын юмс үзэгдлүүдийг тэдгээрийн уг чанарыг илэрхийлсэн гол, тогтвортой, мөн чанарлаг шинж илрэлүүдийг нь их хэмжээгээр, цогцолбороор, хамгийн чухал нь угийн жам ёсны ижил төстэй, нэг төрөл зүйл, дүрст багтах шинжээр нь бүлэглэн ангилахад зориулагдна. Эл ангилал үүгээрээ тухайн тодорхой тооны юмс үзэгдэл чухам ямар хэмжээний нийтлэг шинж, ижил төстэй чанартай байна вэ, тэдгээр нь гадаад талын үзэгдэх байдал байна уу, эсвэл үнэнхүү мөн чанарлаг, угийн жам ёсны нэг төрлийн байна уу гэдгийг магадлан тогтооход тус болдог учираас судалгаа, танин мэдэхүйд ихээхэн ач холбогдолтой. Шинжлэх ухааны түүхэн дэх ийм зүй ёсны ангиллын тод жишээ баримт бол оросын химич эрдэмтэн Д.И. Менделеевын (1834-1907) нээсэн химийн элементүүдийн үелэх систем бүхий ангилал, биологийн ухаан дахь филогенетикийн системчлэл, хэл шинжлэлд олон янзын хэлийг уг гарал болон үг зүйгээр нь ангилсан ангилал юм.

Зүй ёсны ангилал их хэмжээний ажиглалт, туршилгын мэдээ материалыг эмпирик түвшинд боловсруулах төдийгүй онолын үүднээс нэгтгэн дүгнэх үндсэн дээр хийгддэг тул шинжлэх ухааны онолын утга агуулгатай болно. Зүй ёсны ангилал түүгээрээ аливаа онолын нэгэн адилаар юмс үзэгдлийн учрыг тайлбарлахын зэрэгцээ тухайн анги бүлэгт багтах шинэ зүйл байж болохыг урьдчилан таамаглах бололцоо олгодгоороо нээлттэй байж цааш хөгждөг. Мөн чанарлаг, гол шинж тэмдгээр нь хийсэн зүй ёсны ангиллыг хэв маягчлал (typology-типология) гэж нэрлэдэг. Тэр нь хэв маяг хэмээх ойлголтод үндэслэж хийгдэх бөгөөд хэв маяг гэдэг бол судлагдаж буй бодит байдлыг санаагаар хийсвэрлэж хуваах нэгж, түүхэн ёсоор хөгжиж буй объектуудын санаалаг загварын нэгж юм.

Шинжлэх ухааны түүхэнд ангилал эртний үеэс хэрэглэгдэж байгаль, нийгэм, соёлын юмс үзэгдлийг гадаад харагдах ижил төстэй шинжээр нь зохиомлоор ангилах явдлаас дотоод мөн чанараар нь ангилах бүтэцийн ангилалд шилжих замаар хэд хэдэн үе шатыг дамжин хөгжиж иржээ. Эртний Грекийн гүн ухаантан, байгаль шинжлэгч Теофраст (Феофраст) (н.о.тооллын өмнөх 327-287 он) бүх ургамлыг мод, бутас, бутанцар, өвс гэж бүлэглэсэн нь биологийн ухаан дахь анхны зохиомол ангилал байв. XVIII зууны Шведийн байгаль шинжлэгч эрдэмтэн Карл Линней (1707-1778) ургамлын аймгийг зохиомлоор ангилах нь учир дутагдалтай, хязгаарлагдмал болохыг ойлгож ургамлын өсөн үржих

морфологийн онцолгийг үндэс болгосон зүй ёсны ангиллыг боловсруулжээ. Ч. Дарвины боловсруулсан хувьсалын онол амьд бие организмууд хоорондоо төсөөтэй байдгийн үндэс шалтгаан нь тэдний гарал үүсэл нийтлэг чанартайд оршино гэдгийг тайлбарлан зааснаар амьтан судлалд филогенетикийн системчлэл бий болж амьтны бүлгүүдийн ангилал нь тэдний хувьсал хөгжлийн зам чиглэл, үндсэн үе шатад нийцэж тохирсон байдлаар хийгджээ.

Шинжлэх хуаанч ангилал ангилсан бүлгүүдийг тус бүрээр нь ул үндэстэй, системтэй, хатуу хэвшиж тогтсон нэрээр нэрлэхийг шаарддаг бөгөөд түүний сонгодог үлгэр жишээг хими, ургамал судлал, амьтан судлалаас үзэж болно.

Ангиллыг нийгэм, улс төр, эдийн засаг, түүх, хүмүүнлэгийн ухааны түүхэнд эртний үеэс хэрэглэсээр иржээ. Түүний жишээ баримтыг философи, нийгэм-улс төрийн сэтгэлгээний түүхээс, тухайлбал төрийн засаглалын хэв маяг, тодорхой хэлбэрүүдийн тухай Платон, Аристотель, Цицерон, Макиавелли, Монтескье, нийгэм, улс төрийн байгуулал, соёл иргэншлийн хэв маяг, хэлбэрийн тухай Гегель, К. Маркс, Ф. Энгельс зэрэг сэтгэгчдийн бүтээлээс олж үзэж болно. Платон төрийн засаглалын хамгийн сайн зохион байгуулалттай хэлбэр бол язгууртны бүгд найрамдах засаг гэж үзээд түүнээс гажсан төрийн муу хэлбэрүүдийг төр барьсан эрх мэдэлтнүүдийн хүч чадалын эх сурвалж (өмч хөрөнгө, эд баялаг, цэрэг, зэвсгийн хүч гэх мэт), санаа зорилго, эрхэмлэл, хувийн зан чанарын онцлогоор нь (дайн хийж олз олж баяжих, алдар хүндэд шунах, демосын эрх чөлөөг хэрээс хэтрүүлэх) тимократи, олигархи, демократи, тирани гэсэн ангилал болгожээ.

Аристотель шавь нарынхаа оролцоотойгоор тэр цагт оршиж байсан төр засгийн 158 дүрс хэлбэрийг ажиглан тогтоож тэдгээрийг нэгд, төр барьсан хүний тоогоор буюу тоон хэмжүүрээр нэг хүний засаглал бүхий монархи (хаант засаг) эсвэл тирани, цөөнхийн засаглал болох язгууртны, эсвэл олигархи засаг, олонхийн засаг болох полити эсвэл ардчилсан засаг, хоёрт, төр засаг хэний эрх ашгийг эрхэмлэж, юуг зорилго чиглэл болгож байна вэ гэдэг чанарын шалгуураар нийгэм, нийт олны сайн сайхныг эрхэмлэн зорьсон зөв зүйтэй төр засаг бүхий монархи, язгууртны, полити засаг, хувийн явцуу ашиг сонирхлыг эрхэмлэж зорьсон гаж буруу төр бүхий тирани, олигархи, демократ засаг гэсэн ангилал хийжээ. Аристотелийн эл ангиллыг заримдаа хэв маягчлал гэж нэрлэдэг.

Улс төрийн шинжлэх ухаан бие дааж хөгжснөөр ангиллыг улс төрийн систем, улс төрийн дэглэм, улс төрийн нам, сонгуулийн систем, улс төрийн үйл

байдал, улс төрийн соёл, хошуучлал зэрэг үзэгдлүүдийг ангилаж судлахад өргөн хэрэглэж байна.

Арга зүй

(Methodology- методология- эртний грек хэлний metodos- угийн ердийн утгаараа чиглэх, зүглэх зам, хожим тогтсон утга нь ажиглах, судлах арга зам;logos- үг, сургаал, ойлголт гэсэн үгсийн нийлбэр бүхий судалгааны аргын тухай сургаал гэсэн утгатай нэр томъёо)- бодит байдлын юмс үзэгдлийг шинжлэн танин мэдэх сэтгэхүйн үйл ажиллагааг зүй зохистой зохион байгуулах ерөнхий удирдамж болж буй онолын үндэслэлтэй зарчим, ойлголт, судалгааны аргуудын систем, мөн уг системийн тухай сургаал юм. Байгаль, нийгмийн аливаа үзэгдэл, үйл явцыг судлаж танин мэдэх нь түүнд баримтлах онол болон арга зүйг заавал шаардна. Юмс үзэгдлийн мөн чанарыг чухамдаа онолын түвшинд, арга зүйн зөв зүйтэй баримтлалын үндсэн дээр танин мэдэх боломжтой. Судалгаанд баримтлах арга зүй бэлээхэн байдаггүй, бас судалгааны явцад өөрөө аяндаа тодорхой болдоггүй. Арга зүйг зөв сонгож баримтлан хэрэглэх нь өөрөө судалгаа, бэлтгэл, дадлага, туршлага шаарддаг мэргэжлийн нарийн хөдөлмөр юм. Зөв зүйтэй сонгон баримталсан арга зүй нь тодорхой асуудлыг судлаж боловсруулах, шийдвэрлэх ерөнхий үндэс суурь, удирдамж болж өгнө. Арга зүйн сонголт, боловсруулалт, баримтлалыг буруу хийснээс болж судалгаа, танин мэдэхүйн үйл ажиллагаа мухардалд орох, шийдэл оновчтой бус, алдаатай болох тохиолдол цөөнгүй гардаг. Судалгааны арга зүйн эрэл хайгуул, сонголт хийх үндэслэл, эх сурвалж бол тухайн судалгаа хийгдэж буй шинжлэх ухааны түүхийн болон орчин үеийн мэдлэгийн систем юм. Арга зүйг сонгож баримтлахад олон чухал шаардлага тавигддагийн нэг нь тухайн арга зүйн баримтлал нь судлах асуудлын шинж чанар, агуулга, онцлог, судалгааны зорилгод тодорхой хэлбэрээр, зүй зохистой нийцэж тохирсон байх явдал юм. Өөрөөр хэлбэл судлагдахуун нь арга зүйг үндэслэлтэй сонгож баримтлахыг шаардна гэсэн үг. Арга зүйн хөгжил нь шинжлэх ухааны танин мэдэхүйн хөгжлийн нэгэн чухал тал болно. Шинжлэх ухааны аливаа шинэ нээлт, хөгжлийн шинэ шат, ололт нь арга зүйн хөгжилд нөлөөлж агуулгыг нь шинэчилнэ. Үүний зэрэгцээ арга зүй нь эргээд шинжлэх ухаан өөрийгөө танин мэдэх, өөрийгөө ухамсарлах хэлбэр болдог.

Шинжлэх ухааны арга зүйг судлагдахууны хүрээ багтаамжийн хэмжээ, хэрэглэгдэх салбар, түвшингээр нь философийн арга зүй, нийт шинжлэх ухааны ерөнхий арга зүй, шинжлэх ухааны тодорхой салбарын болон салбар хоорондын арга зүй гэх мэтээр ялгадаг. Танин мэдэхүйн арга зүйн чанартай ерөнхий зарчим,

ойлголт, үндэслэлүүд анхандаа философид үүсэн бий болж үндсэндээ XIX зуун гартал мөн л тэр хүрээнд боловсрогдон баяжсаар иржээ. Энэ нь философийн ухаан байгаль, нийгэм, хүн, танин мэдэхүйн тухай шинжлэх ухааны янз бүрийн түвшин, хэмжээний мэдлэгийг өөртөө агуулж, <<ухаануудын ухаан>> болж байсантай холбоотой юм. Эртний үе, дундад зуун ба шинэ үеийн философи, түүний сонгодог томоохон төлөөлөгчдийн сургаал, үзэл санаанд судалгаа, танин мэдэхүйн арга зүйн асуудал тодорхой хэмжээнд дэвшин тавигдаж зохих ёсны хариу тайлбарууд гарч байжээ. Шинэ үеэс, ялангуяа XIX зуунаас шинжлэх ухааны уламжлалт болон шинэ салбарууд бие даан эрчимтэй хөгжих болсноор тэдгээрийн арга зүйн асуудал чухлаар тавигдан судлагдаж холбогдох үзэл баримтлалууд боловсрон томъёологджээ. Үүний үр дүнд философийн арга зүй ба тодорхой шинжлэх ухаануудын арга зүйн харьцаа ихээхэн өөрчлөгдсөн байна. XX зууны 50-60-аад оноос тодорхой салбар ухааны мэргэжлийн судалгааны арга зүйн асуудал философийн арга зүйн судалгаа, боловсруулалтын хүрээнээс халин гарч бие даасан чанартайгаар судлагдах болжээ. Гэвч ийм чиглэлийн судалгаа боловсруулалт 1980-аад оны эхэн үеэс багагүй бэрхшээл, мухардмал байдалтай тулгарчээ. Арга зүйн асуудал судалдаг мэргэшсэн эрдэмтэдийн нэлээд нь түүнийг бүрэн бие даалгаж судлах явдал цаашдаа явцгүй болсон, өнөө үед ер арга зүй юунд хэрэгтэй байна вэ, түүний үнэт чанар, үүрэг зорилт юунд оршино вэ, тэрээр орчин үеийн соёл, оюун санааны амьдралд гол зорилгоо биелүүлж байна уу, үгүй юу гэсэн асуулт тавьж хариу тайлбар нэхэх шаардлагатай болсон гэж үзэж байв. Философийн арга зүй ба мэргэжлийн судалгааны арга зүй хоорондоо хэдийгээр ихээхэн ялгаатай боловч бас нягт холбоо хамааралтай байж бие биеэ харилцан нөхөж байх учиртай ажээ. Тухайлбал философи нь оршихуйн (экзистенцийн) мөнхийн асуудлуудыг авч үзэж ертөнцийг үзэхүйн үүрэг гүйцэтгэдэгийн хувьд шинжлэх ухааны судалгааны арга зүйг онтологи, соёл, ёс зүй, үнэт зүйлсийн утга учиртай, чиг баримжаатай болгох, харин арга зүй нь танин мэдэхүй, сэтгэхүйн зүй зохистой технологи ба соёлыг судалдгийн хувьд философийн арга зүйг рационал, рефлекслэг шинжтэй болгоход нөлөөлөх учиртай.

Нийгмийн болон хүмүүнлэгийн ухааны аливаа салбар чиглэлийн нэгэн адилаар улс төрийн сэтгэлгээний түүхэн хөгжил болон орчин үеийн улс төрийн шинжлэх ухааны үүсэл төлөвшил, хөгжилд судалгааны арга зүй чухал үүрэгтэй байсаар ирсэн ба өнөө үед ч хэвээр байна. Улс төрийн шинжлэх ухааны үзэл санааны эх сурвалж нь өмнөх үеийн улс төрийн сургаалын түүхэн хөгжил мөн бөгөөд тэр нь эртнээс XIX зуун гартал үндсэндээ философи ба нийгмийн

сэтгэлгээний (social thought) хүрээнд боловсрон хөгжиж ирсэн учраас тэдгээрийн голлох үзэл санаа, сэтгэхүйн хэв маяг, авч үзсэн асуудлын чиг шугамыг тодорхойлсоор иржээ. Түүхийн урт хугацааны туршид улс төрийн сэтгэлгээнд арга зүйн тодорхой баримтлал төдийлөн боловсрон томъёологдоогүй, улс төрийн үзэгдэл, үйл явцыг авч үзэж тайлбарлан ойлгоход домог ба шашны үзлийн агуулгатай теологийн парадигм, натуралист, антропологийн, хууль зүйн ба нийгмийн парадигм нь арга зүйн шинжтэй ерөнхий чиг баримжаа, үндэслэл болж байв.

XIX зууны сүүлчээс АНУ-д, XX зууны дундаас Европын орнуудад улс төрийн шинжлэх ухаан бие дааж төлөвшин хөгжих болсноор түүнд судалгааны арга зүйн асуудал чухлаар тавигдаж боловсрогдох болсон байна. Үүний үр дүнд орчин үеийн улс төрийн шинжлэх ухаан эмпирик ба хавсарга, онолын болон улс төрийн сэтгэлгээний түүхийн судалгаанд ерөнхий удирдамж болж буй арга зүйн үзэл баримтлалтай болжээ. Түүнийг тоймлон хураангуй өгүүлбэл өнөөгийн улс төрийн шинжлэх ухаан улс төрийн судалгааны арга зүйг улс төрийн бодит байдлыг шинжилж танин мэдэх арга зам, тодорхой арга техникийг зүй зохистой хэрэглэх ерөний үндэслэл хэмээн үздэг. Улс төрийн арга зүй нь (political methodology) нийгмийн шинжлэх ухааны ерөнхий арга зүйтэй олон талаараа нийтлэг шинжтэйн зэрэгцээ багагүй ялгаа онцлогтой. Улс төрийн арга зүй шүүмжлэлт рационализм ба шинжлэх ухааны реализмын танин мэдэхүйн уламжлалт үзэл баримтлалд боловсрон гарч иржээ. Эл арга зүй улс төрийн эмпирик судалгаа, тоон болон чанарын шинжилгээний бүхий л асуудалд холбогдож хамаарна. Улс төрийн арга зүй эмпирик судалгаатай холбогдох нь цэвэр эмпирик судалгаа хийнэ гэсэн үг биш бөгөөд учир нь эмирик судалгаа нь онолын үзэл баримтлалтай, судалгааны арга зүйтэй тодорхой хэмжээгээр холбоотой байдаг. Улс төрийн арга зүй тоон ба чанарын судалгааны харьцаа, хамаарал хийгээд тэдгээрийг хооронд нь холбож зэрэгцүүлж хийснээр улс төрийн судалгаа хэрхэн сайжирч үр дүнтэй болохыг тодорхойлж тогтоох, интернетээр улс төрийн баримт материал цуглуулж боловсруулан судлах нь улс төрийн судалгаанд хөгжлийн шинэ зүйл болж байгааг ойлгоход чухал ач холбогдолтой болно. Улс төр судлалд судалгааны нарийн тодорхой аргуудыг хэрэглэдэгтэй холбоотойгоор улс төрийн арга зүйг хэт математик шинжтэй, ихээхэн нарийн төвөгтэй гэж үзэж байсан үе бий. Гэвч нарийн тодорхой аргуудыг улс төрийн арга зүйгээр зүй зохистой хэрэглэх нь статистик болон аналитик чанартай дүгнэлт гаргаж томъёолоход чухал ач холбогдолтой болох нь тодорхой болжээ.

Улс төрийн судалгаанд ажиглалтын аргыг оновчтой, үр дүнтэй хэрэглэх, цуглуулсан мэдээ баримтыг боловсруулж тайлбарлах, дүгнэлт хийх, бүхэлдээ судалгааны санаа зорилго, ерөнхий дүр зураг, хэрэгжүүлэх үе шат, явц, логик өрнөлийг зүй зохистой, зөв зохион байгуулах үйл ажиллагаа буюу судалгааны дизайныг (Research Design) төлөвлөж бүтээхэд улс төрийн арга зүй ихээхэн ач холбогдолтой болно.

Улс төрийн шинжлэх ухаанд арга зүйн үүрэг, ач холбогдол өсөн нэмэгдэж байгаатай уялдаж АНУ болон Европын олон орны Их дээд сургуульд улс төрийн шинжлэх ухаанаар эрдмийн зэрэгтэй мэргэжилтэн бэлтгэх докторын сургалтад улс төрийн судалгааны арга зүйн асуудлыг тусгай хичээл болгон зааж судлуулдаг.

Түүхийн үүднээс тайлбарлахуй

(Historical Interpretation- Историческая интерпретация- латин хэлний interpretatio- тайлбарлах, таниулах гэсэн үгнээс гаралтай)- түүх, хүмүүнлэгийн ухаан, улс төр судлал, улс төрийн социологи, ялангуяа улс төрийн түүх судлалд хэрэглэгддэг сэтгэхүйн үйлдэл бүхий судалгааны арга зүйн чанартай хандлага юм. Түүхэн үүднээс тайлбарлахуй нь ер тайлбарлалын нэгэн өвөрмөц хэлбэр, хувилбар болно. Тайлбарлал нь ерөнхий утга агуулгаараа нийгэм соёлын үзэгдэл, үйл явдал, бичвэр текст, урлаг, уран зохиол, хөгжмийн бүтээл, хэлний тэмдэг зэрэг хүний оюуны үйл ажиллагааны аливаа илрэлийг тодорхой дүрмээр утга санаатай болгож агуулгыг нь тайлбарлан ойлгох сэтгэхүйн суурь санартай үйлдэл мөн. Тайлбарлал нь үүгээрээ герменевтик ойлгохуйтай нягт холбоотой

Тайлбарлал нь нийгэм, улс төр, хүмүүнлэгийн ухаан, шинжлэх ухааны философи, математик логик, логикийн семантикт тэдгээр тус бүрийн онцлог, судлагдахууны ялгаанаас хамаарч өвөрмөц байдлаар хэрэглэгддэг. Тайлбарлалыг эртний хэл бичгийн практикт бичвэр текстийг ёгт утгатай болгож тайлбарлах, дундад зуунд христийн шашныхан эртний онгон шүтэх хуучин шажны домогийг өөрийнхөөрөө тайлбарлах, Сэргэн мандалт ба Шинэтгэлийн хөдөлгөөний (реформаци) үед мөн шашин, утга зохиолын ном сударыг шүүн тайлбарлах зэрэгээр хэрэглэж байжээ. Тайлбарлалыг шинжилж түүний тухай онолын ойлголттой болох анхны оролдлого XVIII зуунд хийгдсэн бөгөөд тэр нь тухайн үед <<ойлгохуйн урлаг>>-ийн тухай түгээмэл сургаал гэгдэж байсан герменевтикийн үүсэлтэй холбоотой байв. Тайлбарлалыг Ф.Шлейермахер, В.Дильтей, Р. Унгер, Э. Эрматингер, Г. Миша, Г. Башляр, В. Кайзер, Э. Штайгер нар судлан шинжилж өөрсдийн үзэл баримтлалаа боловсруулан гаргажээ. Тэдгээр үзэл баримтлал тайлбарлал нь бичвэр текстийг зохиогчийн нь сэтгэл зүйн болон

соёлын ертөнцөд буулгаж байрлуулах, тэрхүү ертөнцийг судлагч хувийн туршлагаараа сэргээн босгох замаар уг текстийн утга санааг танин барихуй юм; тайлбарлал бол текстийн утга агуулгыг уг текст бүтээгдсэн <<нөхцөл>>, <<шалтгаан>>-ы цогц орчинд шилжүүлэн буулгаж хялбарчлан танихуй юм; текст, зохиол бүтээлийн утга санаа нь тэдгээрийн бүтээгдсэн нөхцөл орчноос хамаарахгүй гэж үзжээ. ХХ зууны 60-аад оноос тайлбарлалыг авч үзэж ойлгох герменевтик ба бүтэц семиотикийн гэсэн үндсэн хоёр хандлагатай үзэл баримтлал боловсрогдож хоорондоо эсрэгцэх болжээ. Герменевтик тайлбарлал нь текст бүхий бичвэр бол эмпирик, эсвэл трансцендент буюу чанагуухь субъект, түүнчлэн бүтээлч бодгаль, эсвэл обьектив оюун санааны өөрийн илэрхийлэл юм гэж төсөөлдөг, түүнд <<бодгаль чанар>>, <<амьдрал>>, <<дотоод туршлага>> гэсэн ойлголтууд нь утга санаа бүрдүүлэгч гол бүрдэл хэсэг болдог. Герменевтик тайлбарлал нь текстийн утга санааг уг текст болзолт уншигчдад хаягласан мэдээ болохын хувьд нь танин мэдэхэд чиглэдэг бол бүтэц семиотикийн тайлбарлал нь тэмдгүүдийн хоорондын харилцан нөлөөллийг нөхцөлдүүлдэг код буюу төлөөлөх тэмдгийг тайлах, тэгснээрээ тэмдгүүдийн утга санааны үүсэл бүрдлийг тайлан ойлгоход чиглэдэг.

Хүмүүнлэгийн ухаан, соёл судлалд түүхийн үүднээс тайлбарлахуй нь В. Дильтейгээс эхэлж <<ойлгохуй>> гэсэн ойлголттой ойролцоо утгаар хэрэглэгдэж янз бүрийн бичвэр текст, утга зохиолын дурсгалт бичиг, соёлын биет ба биет бус өвийн утга санааг тайлан ойлгоход зориулагдаж иржээ.

Улс төр судлал, түүний дотор улс төрийн түүх, улс төрийн сэтгэлгээний түүх, харьцуулсан улс төр судлалд түүхийн үүднээс тайлбарлахуйг нэг талаар тайлбарлалын дээр дурдсан ерөнхий утга агуулга, дүрэм, логикийг ямар нэг хэмжээгээр нийтлэг байдлаар баримтлах, нөгөөтэйгүүр эдгээр албар ухааны судлах зүйл, онцлогийг анхааран тооцож өвөрмөц байдлаар хэрэглэдэг. Түүхийн үүднээс тайлбарлахуй нь улс төрийн бодлогын судалгааны эхэн үед давамгайлан хэрэглэгдэж байсан бөгөөд улмаар улс төрийн шинжлэх ухаанд судалгааны бусад арга, хандлага ч хэрэглэгдэх болсноор түүний хэрэглээ, танин мэдэхүйн үүрэг, ач холбогдол нь тоон болон статистик шинжилгээнд төвлөрсөн арга зүйгээр баяжих болсон байна. Тэгэхдээ түүхийн үүднээс тайлбарлахуй нь улс төрийн үзэгдэл, үйл явцын судалгаанд орчин үед ч нийтлэгээр хэрэглэгдэж тэдгээрийн учир шалтгаан, үр дагаварыг тайлбарлан ойлгоход багагүй үүрэг гүйцэтгэж байна. Тухайлбал харьцуулсан улс төр судлалд тодорхой улс орнуудын улс төр, нийгмийн хөгжлийг харьцуулан судлах, тэдгээрийн ялгаа, өвөрмөц онцлогийг шинжлэн илэрхийлэх,

түүнчлэн нийгэм дэх улс төрийн хөдөлгөөнүүдийн зорилго, зорилтыг судлан ойлгож тэдгээрийн гишүүд, дэмжигчдийг сэдэлжүүлэхэд хэрэглэгддэг ажээ. Судалгааны энэ аргыг АНУ дахь арьсны хөдөлгөөний үед түүний удирдагчид хэрэглэж байв. Түүнийг Карл Маркс нийгэм-улс төр, эдийн засаг, түүхийн судалгаандаа мөн хэрэглэжээ. Харин Юрген Хабермас энэ аргын хэрэглээнд шүүмжлэлтэй ханджээ.

Америкжилт

(Americanization-американизация)- явцуу утгаар АНУ-д цагаачлагсад, суралцах, ажиллах, аялан жуулчлах зорилгоор урт богино янз бүрийн хугацаагаар зорчин очиж оршин суугаа гадаадын иргэд америк маягийн аж төрөх ёс, нийгмийн харилцаа, соёл, үнэт зүйлд зохицон дасаж ижилсэх, өргөн утгаар америкийн соёл, иргэншил дэлхийн бусад орон, үндэстэн, ард түмний нийгэм, соёлын амьдралд нөлөөлж нэвтрэн дэлгэрэх үйл явц юм. Америкжилтыг тээж нөхцөлдүүлдэг нийгэм-соёлын бодит зүйл бол американизм буюу америк ёс (americanism) болно. Американизм нь америк маягийн амьдрал, аж төрөх ёс, уламжлал, ёс заншил, соёл хийгээд тэдгээрийг дагаж баримтлах, талархах, бахархах практик үйлдэл ба оюун санааны зуршмал шинжийн нэгдэл юм.

Американизм нь АНУ-ын үүсэл, түүхэн хөгжлийн явцад бүрэлдэн хэвшжээ. Европоос Америкт зорин очиж анх суурьшигсад тус нутгийг <<бурхнаас заяасан хүслийн дээд орон>>, <<газрын диваажин>> хэмээн үзэж байсан нь улмаар <<бурхан Америкт хайртай>> гэсэн үзэл санаа бий болоход нөлөөлжээ. Үүний хамт Америкт суурьшсан англи саксон гаралтай цагаан арьстнууд өөрсдийгөө угсаатны хувьд гойд давуу чанартай бөгөөд түүгээрээ нутгийн уугуул хүн ам буюу <<дүү нар>>, <<бүдүүлэг харанхуйд бүрхэгдсэн>> ард түмнүүдэд туслаж аз жаргалд хүргэх үүрэг тавилантай гэсэн арьсны үзлийг гаргажээ.

Америкчууд тусгаар тогтнолынхоо төлөө дайтаж тэмцэх явцад <<хувь заяагаа урьдаас тогтоож шийдвэрлэх>> тухай улс төрийн үзэл баримтлал дэвшигдсний үндсэн дээр 1776 онд <<Тусгаар тогтнолын Тунхаглал>> боловсрон батлагдаж түүнд иргэд хуулийн өмнө тэгш байх, хувийн өмчтэй байх, эрх чөлөөтэй хөдөлмөрлөх, үйлдвэрлэн бүтээх, аз жаргалтай, нэр төртэй аж төрөх эрхийг тунхаглан зарлаж, улс төрийн засаг ард түмнээс эх үүсвэртэй тул иргэдийн эрх ашгийг илэрхийлэн хамгаалах ёстойг заажээ. Тунхаглалын эдгээр үзэл санаа, заалт 1787 онд батлагдсан Холбооны Үндсэн хууль, 1791 онд Үндсэн хуулийн нэмэлт болж батлагдсан Эрхийн тухай Хуульд (Билль) тодотгогдон баяжиж

агуулагджээ. Эдгээр нь АНУ тусгаар тогтносны дараах нийгэм, улс төр, эдийн засаг, соёлын ардчилсан, давшингуй хөгжил болон бүхэлдээ америк маягийн амьдрал, аж төрөх ёс, иргэншлийн тулгуур үндэс болсон байна. Энэ явцад гарсан асар их дэвшил, олсон ололт амжилт << Америк дэлхийд гоц гойд >>, <<Америкийн хөгжил, замнал, туршлага хосгүй>> гэсэн үзэл суртлын баримтлалд тусгалаа олж томъёологдсон нь америкжилтын үзэл санааны нэгэн чухал хөдөлгөгч хүч, үндэслэл болжээ.

АНУ-ын сонгосон хөгжлийн замналын явцад хувь хүн, түүний эрх, эрх чөлөө, бүтээлч, ажил хэрэгч прагматик чанар, бизнес, ашиг орлого, ололт амжилтад тэмүүлсэн эрч хүч, өөрийгөө илэрхийлж харуулах чадвар бол нийгмийн үйлдэл, хөгжил дэвшлийн хөдөлгөгч хүч (генератор) юм гэсэн үзэл санаа, үнэлэмж бий болж амьдралд бодитой хэрэгжжээ. Тиймээс америк иргэд хүүхэд ахуй цагаасаа хүн хувийн хүчин чармайлтаараа амьдралын аливаа асуудал, бэрхшээл саадыг даван туулах боломжтой, хүн ашиг орлого, сайн сайхан амьдрал, алдар хүнд, эрх мэдлийн оргилд хүрч болно гэсэн үзэл, итгэл үнэмшлээр хүмүүжиж төлөвшдөг, энэ нь америк маягийн <<үндэсний баатар>>-ын дүрээр дундаж амьдралтай америк иргэдийн ердийн ухамсар, аж төрөх ёсны шинж болж хэвшдэг байна.

Америкийн нийгэм хөгжил дэмшилтэй, ардчилал, хүний эрх, эрх чөлөө, хүн бүр хуулийн өмнө тэгш байх зарчим хангагдсан, иргэдийн амьдралын түвшин өндөр, үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, хэрэглээ ухаалгаар стандартчилагдсан зэрэг дотоод амьдралын асар их ололт амжилт, тэдгээрт үндэслэгдсэн американизм, америк маягийн аж төрөх ёс нь америкчуудын бахархах зүйл мөн юм. Нөгөөтэйгүүр американизм нь зөвхөн америкийн нийгмийн хүрээн дотор байх явцуу үнэт чанар биш дэлхийн бусад орон, үндэстэн ард түмний амьдралд үлгэр жишээ, дуурайж дагавал зохих загвар бүхий олон улсын чанартай үнэт зүйл болох тул дэлхийд тархан дэлгэрэх учиртай гэсэн үзэл санаа америкийн улс төрийн болон ажил хэрэгч элитийнхний албан бус үзэл суртал болж тогтсон байна.

Америкжилтын тухай ойлголтын агуулга ба түүний хэрэгжилт нь XIX зууны хоёрдугаар хагас, XX зууны эхэн үед цагаачдыг америкийн нийгэмд дасгаж бүрэн ижилсүүлэх зорилготой нийгмийн хөдөлгөөний хэлбэртэй байв. Улмаар Америкжилтыг гадагшлуулахыг зөвтгөж үндэслэсэн үзэл санаа болон түүний бодит хэрэгжилт 1910-аад оноос эх авч хэд хэдэн үе шатыг дамжин явагджээ. АНУ-ын Ерөнхийлөгч В. Вильсон (1913-1921) гадаад бодлогодоо бодгальч үзэл буюу хувийн эрх ашгийг дээдлэх, бие хүний эрх чөлөө, чөлөөт өрсөлдөөний

зарчмыг хөтөлбөр болгож баримталсан нь түүхэнд <<шинэ ардчилал>> хэмээн тэмдэглэгдэж америкжилтад хүчтэй түлхэц өгчээ. В.Вильсоноос эхэлж америкийн удирдагчид ардчиллыг дэлгэрүүлэх зорилтыг хэрэгжүүлэхэд өргөн олны соёл (mass culture) ба нийгмийн хэрэглээний бараа таваарыг экспортлох явдал чухал үүрэгтэй гэж ил тод хэлэх болжээ.

АНУ ХХ зуунд эдийн засаг, шинжлэх ухаан, техник технологи, цэрэг армийн талаар асар их хөгжиж олон улсын харилцааны системд манлайлах, бусад оронд ихээхэн нөлөөлөх чадвартай дэлхийн хүчирхэг их гүрэн болсноор америкжилтын үзэл санаа, зорилт бодитой хэрэгжих болсон байна. Америкжилтын үйл явц АНУ-ын хүчирхэг эдийн засаг, санхүү, цэрэг арми, бусдыг өөртөө татаж дэлгэрэх хүч нөлөөтэй америк маягийн соёлд тулгуурлана. Америкжилт нь нэг талаар АНУ дэлхий дэх манлайлах, ноёрхох байр суурийг хэвээр хадгалах, улам бэхжүүлж хүчтэй болгох улс төр-геополитикийн бодлогын салшгүй нэг хэсэг болж зорилго чиглэлтэй хэрэгждэг, нөгөөтэйгүүр АНУ ба дэлхийн бусад орны хоорондын олон талтай харилцааны явцад иргэд, гэр бүл, бикнес, санхүү, соёл, хүмүүнлэгийн зэрэг төрийн бус байгууллагуудын түвшинд ердийн байдлаар явагддаг. АНУ-ын улс төрийн гадаад бодлогын түвшин дэх америкжилтыг субъект-объектын хоорондын нэг чиглэлтэй харилцааны хувьд нь америк чиглэл (америкжуулалт) гэсэн нэр томъёогоор илэрхийлж түүний зорилго нь америк маягийн улс төрийн байгууллага (институт), ардчилал, хүний эрх, эрх чөлөө, америк маягийн бизнес, санхүү, үйлдвэрлэл, эрэлт хэрэгцээ ба хэрэглээ, аж төрөх ёс, гэр бүл, нийтийн соёл, ёс суртахуун ба бусад үнэт зүйлс, эрхэмлэлийг дэлхийн улс орнуудад нэвтрүүлж хүмүүсийн амьдрал, үйл ажиллагаанд дэлгэрүүлж ижил дасал болгох, бүхэлдээ бусад орны нийгмийн амьдралыг америк маягаар стандартчилж нийтлэг шинжтэй болгох явдал юм гэж ойлгож болно. Эл зорилго эдийн засаг, улс төр, соёл, үзэл суртлын түвшин дэх гурван том сувгаар дамжиж, тэдгээрт АНУ-ыг төлөөлж ажилладаг хамгийн олон тоотой, хүч нөлөөтэй төлөөлөгч байгууллага, ажилтнуудын үйл ажиллагаагаар хэрэгжидэг.

Америкжуулалт, түүний үр дүн болж гарах америкжилт нь мэдээлэл холбоо, угсаатан, үзэл суртал, техник технологи, санхүү-эдийн засаг, соёл, аж байдал, хэрэглээний хүрээний орон зайд тэдгээрийн тус бүрт нь тохирсон механизм, арга хэрэгслээр дамжин хэрэгждэг байна. Орчин үед мэдээлэл холбооны техник хэрэгсэл үсрэнгүй хөгжиж дэлхий ертөнцийг ороосон хүчирхэг сүлжээ тор болсон явдал америкжилт төдийгүй даяаршилын нэгэн хүчирхэг хэрэгсэл болж байна. Дүрс, дуу авиа бичлэг, бэлэгдлийн тэмдэг хослосон өндөр

хурд, шилдэг технологи, техник хэрэгсэлд тулгуурласан телевиз, интернет, гар утас болон бусад хэрэгсэл суваг нь америк маягийн амьдрал, аж төрөх ёс, соёлыг дэлхийд үзүүлж харуулах, танилцуулж сурталчилах, харь орны ард иргэд тэдгээрийг бодит байдлын шууд тусгал болгож хүлээн авч танилцах, дур сонирхолтой болж таашаах, дагаж дуурайх явдал америкжилтын чухал талбар юм. Америкжилт нь угсаатны орон зайд аялан жуулчилагсад, иргэдийн цагаачлал, шилжих хөдөлгөөн, гадаадын оюутан суралцагчид, соёл хүмүүнлэг, энх тайван, найрамдлын байгууллагуудын элч төлөөлөгчид, ажилтнуудын хоорондын амьд шууд харилцаа, хамтын ажиллагаагаар дамжин хэрэгждэг. Америкжилт нь үзэл суртлын орон зайд нийгэм-улс төрийн онол сургаал, үзэл санааны тархалт дэлгэрэлтээр дамжих бөгөөд үр дүн нь харьцангуй удаан гардаг, тодорхой цаг хугацаа, сонирхол, оролдлого шаарддаг байна. АНУ-ын эдийн засаг, үйлдвэр, аж ахуйн тэргүүний дэвшилт техник, технологи, капитал, мөнгө нь америкжилтыг тээгч биет тодорхой, материаллаг хэрэгсэл болдог, нөлөөлөл нь дам боловч үр дүнтэй.

Олон түмэнд зориулагдсан, хялбар, стандартчилагдсан америк маягийн өргөн олны соёл (mass culture), тухайлбал кино, хөгжим, DVD, ахуйн хэрэглээний бараа таваар, америк аялгуутай ярианы англи хэл нь америкжилтын нэн их нөлөөтэй хэрэгсэл, тээгч болно. Америкийн соёл өөрийн уугуул шинж чанараа хадаглахын зэрэгцээ дэлхийн бусад соёл, иргэншлийн үнэт зүйл, нөлөөг тусган авч өөрийншүүлдэг нь эргээд бусад соёл, хүмүүсийн аж амьдралд нөлөөлж нэвтрэн дэлгэрэх бололцоог бий болгодог. Тэр нь бие хүн, нийгмийн хэсэг бүлгийн соёл (subculture- субкультура), макро соёлын хэмжээ түвшинд хэрэгжидэг. MTV, Macintosh, McDonalds, Levi's, Coca-Cola, Pepsi, Marlboro, Nike, Adidas, Disney зэрэг америкийн том компаниудын соёлын болон ахуйн өргөн хэрэглээний бараа таваар, унд, хүнсний бүтээгдэхүүн нь өөрийн чанар, хялбар дөхөм хэрэглээ, реклам, зар сурталчилгаагаараа америкжилтыг тээж дэлгэрүүлдэг, гадаад орнуудын хүн ард тэдгээргийг хэрэглэх нь тэдний нийгэмд эзлэх байр суурь, аж амьдралын болон соёлын түвшинг илэрхийлэх үзүүлэлт, нэр хүндийн хэрэг болдог байна. Энэ нь хэрэг дээрээ америкжилтын бодит үйл явцын үзүүлэлт юм.

Америкжилт нь америк маягийн нийгэм, эдийн засаг, улс төр, соёлын амьдралын орчин үеийн эерэг, дэвшилттэй, нийт хүн төрөлхтөний шинжтэй нийтлэг үнэт зүйлс нь дэлхийн бусад үндэстэн, ард түмний амьдралын хөгжил дэвшилд зохих ёсоор нөлөөлж ач тустай байгаа нь эерэг сайн талтай бөгөөд харин

АНУ-ын дэлхийд дангаар нөлөөлж ноёрхох түрэмгий бодлого, байр суурийн хэрэгжилтийн нэгэн чухал хэрэгсэл болж байгаагаараа сөрөг үүрэг, үр дагавартай юм. Америкжилтын энэхүү зөрчилтэй эерэг сөрөг шинж чанар нь нэг талаар түүний цаашдын өрнөл, дэлгэрэлтийг нөхцөлдүүлж байгаа бол нөгөөтэйгүүр нийгэм, улс төрийн байгуулал, хөгжлийн зам, загварыг өөрийнхөөрөө сонгосон, уламжлалт соёл, иргэншил, шашин шүтлэг, үндэсний үнэт зүйлсээ эрхэмлэсэн үндэстэн, ард түмнүүд америкжилтад сөрөг хандаж эсэргүүцэхэд хүргэдэг. Тиймээс америкжилт хэдийгээр тархац, дэлгэрэлттэй байгаа боловч дэлхий бүхэлдээ, түүний үндэстэн ард түмнүүдийн амьдрал тус бүртээ бүрэн америкжихгүй ажээ.

Гэрээний онол

(Contract theory- теория договора)- төр, хууль цааз, эрхийн гарал үүсэл, мөн чанарыг хүмүүсийн хоорондоо байгуулсан ухамсартай гэрээний үр дүн хэмээн тайлбарладаг нийгмийн ба улс төрийн философийн сургаал. Нэлээд тохиолдолд нийгмийн гэрээний онол (social contract theory- теория общественного договора) гэж нэрлэдэг.Түүнийг хэд хэдэн сэтгэгч өөр өөрийн байр сууринаас багагүй ялгаатай томъёолон боловсруулсан байдаг боловч ерөнхий утга санаа, агуулга нь нэгдмэл бөгөөд тэр нь:

1. Хүн өөрийн уг чанараараа жам ёсны, өөрөөс нь салшгүй эрхтэй;
2. Уг эрх нь төр, хууль цааз бий болохоос өмнөх хүмүүсийн байгалийн төлөв байдалд хангагдах баталгаагүй байсан;
3. Хүмүүс төргүй, байгалийн төлөв байдлаас гарч нийгэм, иргэний төлөв байдалд шилжин орох, жам ёсны эрхээ баталгаатай болгох зорилгоор хоорондоо сайн дураар нийгмийн (хамтын) гэрээ байгуулж төр ба хууль цаазыг бий болгосон;
4. Төр засгийн дээд эрх мэдэл ард түмний гарт байна гэсэн үзэл санаа бүхий томъёололтой болно.

Европын философи, нийгэм-улс төрийн сэтгэлгээний түүхэнд нийгмийн гэрээний тухай үзэл санааны үр хөврөл Аристотель, Цицерон, софистууд, Эпикур ба Лукрецийн сургаалаас эхтэй. Дундад зуунд Аквины Фома иргэний төр ба бурханы хот бүхий христийн шашны сүм хийдийн эрх мэдэл, гарал үүсэл, хоорондын харьцааг авч үзээд иргэний төрийг хүмүүс бий болгосон тул түр зуурын, болзмол, хоёр дахь нь Бурхнаас гаралтай, мөнхийн гэжээ.

Нийгмийн гэрээний онолыг Шинэ үеийн Европын сэтгэгчид Г. Гроций, Б. Спиноза, С. Пүфендорф, нэн ялангуяа Т. Гоббс, Ж. Локк, Ж. Руссо нар тусгайлан

авч үзэж цэгцтэй онолын баримтлал болгон хөгжүүлжээ. Нийгмийн гэрээний тухай эдгээр сэтгэгчдийн үзэл баримтлал нь консерватив, либерал, эрс шийдэмгий (радикал) гэсэн үндсэн гурван урсгал чиглэлтэй. Тэдгээр нь гэрээгээр төр байгуулагдахаас өмнөх үеийн хүмүүсийн жам ёсны эрх ба байгалийн төлөв байдал ямар байсан, түүнээс гарсны дараа жам ёсны эрхийг хэр зэрэг хэмжээгээр төрд даатгасан, ард түмний бүрэн эрх хэр зэрэг байх ёстой вэ гэдгээр хоорондоо ялгаатай. Үүнийг Т. Гоббс, Ж. Локк, Б. Спиноза, Ж. Руссо нарын үзэл баримтлалын жишээн дээр тод мэдэж болно. Т. Гоббсын үзэл баримтлал консерватив шинж агуулгатай бөгөөд тэрбээр төр байгуулагдахаас өмнөх хүмүүсийн байгалийн төлөв байдал нь хүн уг шинжээрээ туйлын хувиа бодсон байдгийн улмаас бие биедээ дайсагнасан, <<бүхний эсрэг бүхний дайны>> төлөв байдалтай байсан, хүмүүс энэ байдлаас гарах зорилгоор хоорондоо гэрээ хийж нийгэмд энх тайван тогтоох, гишүүдийн аюулгүй байдлыг хангах үүрэгтэй болгож төрийг байгуулсан бөгөөд үүний дагуу өөрсдийн жам ёсны эрхээ төрд даатгаж шилжүүлж эрх чөлөөгөө хязгаарласан, тиймээс төр хэмжээгүй эрх мэдэлтэй болно гэж үзжээ.

Ж. Локкийн үзэл баримтлал аядуу, либерал шинж агуулгатай. Түүний үзлээр хүмүүс төрд нэгдэж орохдоо өөрсдийн жам ёсны салшгүй эрх болох хувийн эрх чөлөөтэй байх, үг хэлэх, шашин шүтэх, өмчтэй байх эрхээ өөртөө хадгалж үлдээх ба төр тэдгээрт үл халдан хамгаалах ёстой, хүмүүс үүний дагуу жам ёсны эрхийнхээ бага хэсгийг л төрд итгэн найдаж даатгана. Төр хэрэв эл үүргийг үл биелүүлж нийгмийн гэрээг зөрчвөл ард түмэн тийм засгийг үл дэмжин шинэ засгийн газар байгуулах эрх эдлнэ. Локк тийнхүү нийгмийн гэрээний онолдоо ард түмэн бол төр засгийн эрх мэдлийн эх сурвалж болох тухай үзэл санааг илэрхийлжээ.

Б. Спиноза хүмүүс нэг талаар тус бүрийнхээ аюулгүй байдлыг хангах, нөгөөтэйгүүр нийтийн сайн сайхны болон хувийн жам ёсны эрхээ хамтдаа баталгаатай эдлэх зорилгоор төрийг хамтын гэрээгээр байгуулсан учир төр нь хувь хүний аз жаргал ба нийт хүмүүсийн хамтын сайн сайхныг өв тэгш хослуулан хангах үүрэгтэй, төр эл үүрэг, зорилгоо биелүүлэхийн тулд бүрэн эрхтэй, хувь хүмүүс төрд хамтдаа бүрэн захирагддаг байвал зохино, ард түмэн бол засгийн эрх мэдлийн цорын ганц эх сурвалж, <<соён гэгээрсэн эзэн хаан>> нь хүмүүсийн жам ёсны эрх хангагдах баталгаа болно гэжээ.

Руссогийн үзэл баримтлал радикал (эрс) чанартай бөгөөд тэрбээр <<соён гэгээрсэн эзэн хааны>> тухай үзэл санааг сөрж нийгмийн гэрээний үр дүнд ард

түмнээс хүнийссэн төр биш, харин ард түмэн өөрөө өөртэйгөө гэрээ хийсний үр дүн болж ард түмний бүрэн эрх, өөрөө өөрийгөө удирдах улс төрийн ардчилсан байгууламж тогтох ёстой гэжээ.

Нийгмийн гэрээний онол, түүний ард түмний бүрэн эрхийн тухай үзэл санаа XVIII-XIX зууны үеийн Европ ба Америкийн нийгэм-улс төрийн хөгжил, Англи, Франц дахь хэмжээгүй эрхт хаант засгийг түлхэн унагаах, Хойт Америкт үндсэн хуульт бүгд найрамдах засаг бүрэлдэн байгуулагдахад үзэл санааны эх сурвалж бүхий үндэслэл болсон, төр засаг бол бурхан буюу эрхэт тэнгэрээс гаралтай гэсэн дундад зууны үеийн шашны номлолд цохилт болж төр, иргэний нийгэм, хууль цааз, эрхийн тухай сургаалын хөгжилд багагүй нөлөөлжээ.

Abstract: The author provides detailed interpretation of the concept and terminologies of “Americanization”, “Classification”, “Methodology”, “Contract theory”, “Historical interpretation”, and publishes in dedication to students and readers in the field of social study.

Ашигласан ном, материал:

IPSA Encyclopedia, Kurian (eds) Encyclopedia (2010)

Structuralism and Hermeneutics. W.Y., 1982

Новая философская энциклопедия. В 4-х томах 2-е издание. Том II. М., 2010

Гадамер Х.Г. Истана и метод (Перевод с немецкого). М., 1989

Лодой Г. Шинжлэх ухааны судалгааны логик- арга зүйн асуудлууд (Магистрантур, докторантурын сургалтын хэрэглэгдэхүүн) Хоёр дахь хэвлэл. УБ., 2012

IPSA Encyclopedia, Kurian (eds) Encyclopedia (2010)

Новая философская энциклопедия. В 4-х томах. 2-ое изд. М., 2010, Том II.

Философский энциклопедический словарь. 2-ое изд. М., 1989

Социологическая энциклопедия. В двух томах. Том 1. А-М. М., 2003

Политология: Энциклопедический словарь. М., 2003

Улс төрийн шинжлэх ухаан. Сурах бичиг. Нэмж засварласан хоёр дахь хэвлэл. УБ., 2010

IPSA Encyclopedia, Kurian (eds) Encyclopedia (2010)

King, G. (1988) Unifying political methodology: The Likelibood theory of inference. New York: Cambridge University Press

Moses, J., &c Knutsen, T (2007). Ways of knowing: Competing methodologies in social and political research. London: Palgrave.

Новая философская энциклопедия. В 4-х томах. 2-е издание. Том II. М., 2010

Социологическая энциклопедия. В двух томах. Том 1.А-М. М.,2003

Лодой Г. Шинжлэх ухааны судалгааны логик- арга зүйн асуудлууд
(Магистрантур, докторантурын сургалтын хэрэглэгдэхүүн) Хоёр дахь хэвлэл.
УБ., 2012

Философи, арга зүй, шинжлэх ухаан. Орос хэлнээс орчуулсан Ү. Нямдорж.
УБ.,1976